

RUSIJOS PROPAGANDA LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE KAIP GRĖSMĖ ŠALIES NACIONALINIAM SAUGUMUI: „COVID-19“ PANDEMIJOS PIRMOSIOS BANGOS ATVEJIS

Sandra Statkutė

*Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas
Karaliaus Mindaugo g. 11, LT-55290 Rukla*

Doc. dr. Jūratė Guščinskienė

*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius*

Anotacija. Šio mokslinio straipsnio tikslas – nustatyti Rusijos propagandos žiniasklaidoje keliamą grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui COVID-19 pandemijos laikotarpiu. Straipsnyje aptartos propagandos ir nacionalinio saugumo sąvokos, apžvelgtos propagandos rūšys ir naudojamos technikos. Empirinėje dalyje, atlikus kiekybinę ir kokybinę straipsnių, paskelbtų interneto portaluose „delfi.lt“, „15min.lt“, „lrytas.lt“, „lrt.lt“, „tv3.lt“ 2020 m. vasario–birželio mėnesiais, analizę, pristatyta Rusijos propagandos sklaida lietuviškoje žiniasklaidoje COVID-19 pandemijos pirmosios bangos laikotarpiu. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad užfiksuoti net 1484 melagingi pranešimai, kurie sukėlė sumaištį visuomenėje, kurstė nepasitikėjimą kompetentingomis institucijomis. Atliekant tyrimą buvo nustatyti pagrindiniai Rusijos propagandos tikslai Lietuvoje: šalies gyventojų skeptiško požiūrio formavimas dėl narystės ES ir NATO, kritinio mąstymo neutralizavimas, neigiamos nuomonės apie šalies institucijų darbą formavimas bei piliečių ir valdžios priešinimas. Taip pat pastebėta, kad pandemijos laikotarpiu dezinformacija buvo nutaikyta į NATO ir jos dislokuotus karius Lietuvoje, Europos Sąjungą, Sveikatos apsaugos ministeriją ir 5G ryšio technologijas. Siekdami išvardintų tikslų ir paveikti minėtus taikinius, propagandininkai naudojo įvairias propagandos technikas. Akivaizdu, kad Rusijos propaganda kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Reikšminiai žodžiai: propaganda, dezinformacija, Rusijos propagandos veiksmai, Lietuvos žiniasklaida, grėsmės nacionaliniam saugumui, COVID-19 pandemijos pirmosios bangos atvejis.

Ivadas

Informacinio karo priemonės turi įtakos ne tik kariaujančioms šalims, bet ir daugumai Europos valstybių, įskaitant Lietuvą. Žiniasklaida pasitelkiama kaip viena efektyviausių priemonių melagingiems pranešimams skleisti. Rusijos skleidžiama propaganda norima pakeisti mūsų šalies istorinę atmintį, sukelti nepasitenkinimą ir nepasitikėjimą Lietuvos valstybe, demokratine santvarka ir veikiančiomis institucijomis. Taip pat bandoma silpninti mūsų visuomenės pilietiškumą ir patriotiškumą, menkinant Lietuvos narystę Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje (toliau – NATO), jos pajėgumus ir pažadus ginti sąjungininkus. Galiausiai propaganda siekiama susilpninti šalies piliečių ryžtą ginti savo šalį, daryti įtaką demokratijai, mėginant Lietuvai primesti klaidingus sprendimus.

Nepaisant informacinių grėsmių, pasaulyje ne mažiau sąmyšio ir baimės įnešė atsiradusi ir šiuo metu besitęsianti nauja kvėpavimo takų liga COVID-19, kurią sukelia virusas SARS-CoV-2. Virusui ėmus plisti įvairiose šalyse, Pasaulio sveikatos organizacija 2020 m. kovo 11 d. paskelbė pasaulinę pandemiją. Rusijos žiniasklaida, pasinaudodama kilusia suirute, ne tik aktyviai skleidžia įvairias sąmokslų teorijas dėl COVID-19 pandemijos, bet ir teikia melagingus pranešimus apie sėkmingai valdomą situaciją Rusijoje. Pagrindinis šios šalies propagandos tikslas – sukiršinti Lietuvos visuomenę, pasėti baimę ir nepasitikėjimą savo valstybe, ypač šiuo krizės laikotarpiu.

Pasaulyje paplitus COVID-19 ligai, kartu su ja padidėjo ir skleidžiamos propagandos srautas. Lietuvoje pandemijos laikotarpiu dezinformacija ypač pastebima interneto erdvėje. SARS-CoV-2 viruso sukelta pasaulinė krizė suaktyvino propagandininkų veiklą skleidžiant dezinformaciją įvairiomis su pandemija susijusiomis temomis. Vienas pagrindinių jų siekių buvo parodyti Lietuvos valstybę kaip negebantią valdyti situacijos krizės laikotarpiu, taip menkinant ją ir jos valdžią visuomenės akyse. Kadangi viruso padariniai gali paveikti kiekvieną žmogų, ši tema tapo puikia terpe dezinformacijai kurti ir skliti.

Tokia įvykių seka paskatino įvairius propagandos ir žiniasklaidos specialistus grįžti prie propagandos kilmės ir jos veikimo principų tyrimų, kad būtų galima nagrinėti Rusijos keliamas grėsmes. Propagandos aspektus tyrė daug įvairių sričių ir šalių mokslininkų. Pavyzdžiui, užsienio tyrėjai Lasswellas (Buinauskas ir kt., 2016) gvildeno abiejų pasaulinių karų propagandos veikimo techniką ir ypatingą dėmesį skyrė žiniasklaidos poveikiui, formuojant viešąją nuomonę. Bernays (1928) aptarė propagandos sąvoką, jos veikimo mechanizmą, moterų vaidmenį propagandoje ir kt. Shabo (2008) gilinosi į propagandos technikas, Jowett ir O'Donnell (2006) parodė žiniasklaidos priemonių (televizijos, radijo ir kt.) poveikį, formuojant tikslinės auditorijos nuomonę, taip pat propagandos ir įtikinėjimo sąsajas. Wijayanti (2020) aptarė radikalizmo prevencijos galimybes socialiniuose tinkluose pasitelkiant propagandą.

Lietuvos tyrėjai taip pat domisi propagandos tematika. Pavyzdžiui, Maliukevičius (2008) analizavo Rusijos propagandos pasitelkiant informacines techno-

logijas ir žiniasklaidą daromą įtaką Lietuvai, Mažeikis (2010) aptarė propagandos kilmę, įtikinėjimo priemones, tikslus, taip pat visuomenės galimybes priešintis įvairioms manipuliacijoms. Martišius (2010) atskleidė informacinio karo bendrystę su masinėmis komunikacijos priemonėmis taikos metu, Denisenko (2016) palygino Kremliaus propagandinių matricių, taikomų Baltijos šalims ir Ukrainai, panašumus ir skirtumus, Vaišnys ir kt. (2016) gilinosi į Rusijos propagandos įtaką teoriniam komunikacijos modeliui.

Viešojoje erdvėje plačiai skleidžiama propaganda paskatino įvairias valstybės institucijas imtis saugumo priemonių, siekiant piliečius informuoti apie kylančias informacines grėsmes. Vienas tokių pavyzdžių – kovai su propaganda įsteigtas Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamentas (toliau – SKD), kurio užduotis – stebėti šalies informacinę erdvę, analizuoti skleidžiamus Rusijos pranešimus ir teikti visuomenei rekomendacijas, kaip kovoti su dezinformacija.

Pagrindinė priežastis, kodėl demokratinė ir laisva Lietuva vis dar junta propagandos pavojų, – Rusijos siekis išlaikyti dominavimą posovietinėse valstybėse ir skleisti kompromituojančius pranešimus tų šalių visuomenėms. Netikėtai išplitusi COVID-19 liga pasaulyje Rusijai tapo gera terpe skleisti melagingą informaciją baimės sukaustytiems kaimyninių šalių piliečiams. Melagingos informacijos siekis, ypač krizės laikotarpiu, skatina nepasitikėjimą ne tik valstybės institucijomis, bet ir pačia politine sistema. Tokios tendencijos kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, todėl šiame straipsnyje analizuojami Rusijos propagandos atvejai žiniasklaidoje kaip grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui COVID-19 pandemijos laikotarpiu.

Tyrimo problema galima nusakyti klausimu: kokią grėsmę kelia Rusijos propaganda žiniasklaidoje Lietuvos nacionaliniam saugumui COVID-19 pandemijos pirmosios bangos laikotarpiu?

Tyrimo objektas – Rusijos propaganda žiniasklaidoje kaip grėsmė Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui.

Tyrimo tikslas – nustatyti Rusijos propagandos žiniasklaidoje grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui COVID-19 pandemijos pirmosios bangos laikotarpiu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Paašškinti nacionalinio saugumo sąvoką.
2. Aptarti propagandos sampratą.
3. Apibūdinti žiniasklaidą kaip propagandos priemonę.
4. Nustatyti Rusijos propagandos sklaidą lietuviškoje žiniasklaidoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų apžvalga, kiekybinė ir kokybinė turinio analizė, interpretacija.

Nacionalinio saugumo sąvoka

Nacionalinio saugumo užtikrinimas yra kiekvienos valstybės svarbiausias uždavinys. Tai galima atlikti tik sudarius sąlygas tautos ir valstybės laisvai, demokratiškai raidai, tvirtai saugant ir ginant valstybės nepriklausomybę, jos teritorijas

vientisumą ir konstitucinę santvarką (Matulionytė, 2008). Nacionalinio saugumo terminas pradėtas vartoti tik XX amžiuje, ir ši sąvoka tuo metu buvo suprantama gana siaurai, t. y. kaip karinė grėsmė. Mokslinėje literatūroje randamas ne vienas jos apibrėžimas, akcentuojantis vienus ar kitus analizuojamo fenomeno aspektus (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Nacionalinio saugumo sąvokos

Autorius / šaltinis	Apibrėžimas
Luciani (1989, p.151)	Nacionalinis saugumas – tai gebėjimas pasipriešinti agresijai iš užsienio.
Buzan (1991, p. 432).	Nacionalinis saugumas – tai valstybių gebėjimas išsaugoti savo nepriklausomą identitetą ir funkcinį integralumą prieš pakitimų jėgas, kurios laikomos priešiškomis.
Saward (1995, p.870)	Nacionalinis saugumas – tai politikos sritis, kurioje nepriklausoma valstybė saugo save nuo užsienio karinio užpuolimo arba tokios perspektyvos.
Paleri (2008, p. 521)	Nacionalinis saugumas – tai tautos gebėjimas įveikti daugialypes grėsmes savo žmonių gerovei ir kaip nacionalinės valstybės išlikimui bet kuriuo metu.
Nacionalinio saugumo strategija (2017)	Nacionalinis saugumas – tai valstybės klestėjimo pagrindas. Tik saugioje aplinkoje įmanoma užtikrinti brandžios demokratinės konstitucinės santvarkos funkcionavimą, tvarų ekonomikos augimą, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, pilietinės visuomenės gyvybingumą. Būtina nacionalinio saugumo sąlyga – sąmoningų piliečių indėlis į šalies saugumo ir gerovės kūrimą, pasirengimas kritiniu atveju prisidėti prie valstybės gynybos.
Bleizgytė, Jūrėnienė, (2017)	Nacionalinis saugumas – tai valstybių gebėjimas išsaugoti savo nepriklausomą identitetą ir funkcinį integralumą prieš jėgas, kurias laiko priešiškomis.
Juozaitis (2020)	Nacionalinis saugumas, valstybės saugumas – tai visuma priemonių, kurių tikslas – neleisti kilti karinėms ir nekarinėms, vidinėms ir išorinėms grėsmėms, galinčioms trukdyti laisvai plėtotis visiems valstybės gyvenimo procesams. Kartu tai yra pamatinis valstybės interesas išlikti nepriklausomu ir savo teritoriją kontroliuojančiu politiniu vienetu – tarptautinių santykių subjektu.

Šaltinis: sudaryta autorių.

Lentelėje pateiktas nacionalinio saugumo sąvokas sieja bendras tikslas – gebėjimas išsaugoti valstybę. Išvardinti autoriai skirtingai aptaria, ką, nuo ko ir koku būdu valstybėje reikia saugoti. Pateikti nacionalinio saugumo apibrėžimai papildo vienas kitą. Pavyzdžiui, Luciani (1989) ir Saward (1995) pabrėžia užpuolimo grėsmę, Buzan (1991) išskiria nacionalinį saugumą kaip identiteto išsaugojimą, Paleri (2008) akcentuoja daugialypes grėsmes, o Lietuvos nacionalinio saugumo strategija (2017) jį apibrėžia kaip valstybės klestėjimo sąlygą. Bleizgytė ir Jūrėnienė (2017) plėtoja Nacionalinio saugumo strategijoje (2017) suformuluotą mintį ir teigia, kad nacionalinis saugumas – tai gebėjimas priešintis jėgoms, kurios laikomos priešiškomis (2017). Taigi, nacionalinis saugumas suprantamas kaip gerovės ateityje garantas ir pasiryžimas atremti grėsmes, kylančias iš išorės ar vidaus. Buzan išskiria penkis nacionalinio saugumo sektorius: karinį, politinį, ekonominį, socialinį ir ekologinį (Buzan, 1991, p. 161). Janeliūnas (2004), papildydamas Buzan minėtus

sektorius, išskiria dar vieną – komunikacinio saugumo sektorių. Pasak jo, grėsmės komunikaciniam sektoriui turėtų būti apibrėžtos kaip pavojus valstybės komunikacijos ryšiams ir procesams (Janeliūnas, 2004, p. 62–63). Visi išvardyti sektoriai yra tarpusavyje susiję ir gali kelti grėsmę nacionaliniam saugumui.

Propaganda, jos naudojamos technikos ir rūšys

Propagandos apibrėžimas visada buvo gana sudėtingas dėl nuolat kintančių santvarkų, idėjų ar net politikos formų. Informaciniame amžiuje su propaganda susiduriama įvairiose gyvenimo srityse – nuo prekybos centrų skleidžiamos informacijos iki priešiškų valstybių veiklos socialiniuose tinkluose. Propaganda ir jos naudojamos technikos nuo senų laikų turėjo didelę įtaką valdant žmonių mases ir formuojant jų nuomonę. Propagandininkai – tai žmonės, užsiimantys melagingos informacijos kūrimu ir platinimu. Mokslinėje literatūroje galima rasti skirtingų propagandos apibrėžimų (žr. 2 lentelę). *Tarptautinių žodžių žodyne* propaganda nusakoma kaip sąmoningai skleidžiama informacija siekiant padėti ar pakenkti tam tikram subjektui. Panašiai sąvoka apibūdinama ir *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* (Juozaitis, 2020), tik papildoma teiginiu, jog norima inicijuoti siektinus veiksmus. Martišius (2010) propagandą apibūdina kaip manipuliaciją ženklais. Jowett ir O'Donnell (2015) teigia, kad tai ne tik sistemingas, bet ir sąmoningas būdas elgsenai ir požiūriui, kuris įgyvendintų propagandos keliamą tikslą, formuoti. Taigi, propaganda įvairiai apibrėžiama, tačiau visuose apibrėžimuose akcentuojamas jos tikslas – keisti žmonių nuomonę, požiūrį ir formuoti elgseną.

2 lentelė. Propagandos apibrėžimai

Autorius ir šaltinis	Apibrėžimas
Tarptautinių žodžių žodynas	Propaganda – tai informacija, idėjos ar gandai, sąmoningai skleidžiami, siekiant padėti ar pakenkti asmeniui, grupei, judėjimui, institucijai, tautai ir kt.
Visuotinė lietuvių enciklopedija (2020)	Propaganda – tai idėjų ir kitokios informacijos skleidimas, siekiant paveikti ar paskatinti tam tikrą požiūrį, elgseną ar veiksmus naudojantis sąmoninga faktų manipuliacija.
Žurnalistikos enciklopedija (Žurnalistikos enciklopedija, 1997, p. 403)	Propaganda – tai pažiūrų, idėjų, teorijų, šūkių, programų skelbimas, siekiant jomis veikti žmonių pažiūras, skatinti tam tikrus veiksmus.
Khan. (pagal Martišius, 2010, p. 176)	Propaganda – tai reliatyviai pasirinkta manipuliacija ženklais (žodžiais, gestais, vėliavomis, įvaizdžiais, skulptūromis, muzika ir t. t.), siekiant paveikti ir kitų žmonių mintis ar veiksmus, kad pastarieji patikėtų vertybėmis ir poelgiais, kuriuos veikiamieji vertina prieštaringai.
Adikibi ir kt. (Adikibi ir kt. 2001, p. 401)	Propaganda – tai sistemingas informacijos ar dezinformacijos skleidimas, paprastai skirtas kokiam nors religinei ar politinei doktrinai paremti arba tam tikram požiūriui ar reakcijai sukelti.

Jowett ir O'Donnell, (2015, p. 7)	Propaganda yra sąmoningas, sistemingas bandymas formuoti suvokimus, manipuluoti suvokimais ir tiesiogine elgsena, kad būtų pasiektas atsakas, skatinantis norimą propagandos tikslą.
Lasswellas (Buinauskas ir kt., 2016, p. 8)	Propaganda – tai bandymus paveikti masių nuomonę kontroversiškais klausimais.
Vaišnys ir kt. (2017, p. 14)	Propaganda taip pat vertintina ne tik kaip priemonė valdžiai perimti, bet ir jai plėsti, kovojant ir kariaujant dėl įtakos toms pasaulio visuomenėms, kurios yra patrauklios išnaudoti ekonomikos bei kultūros požiūriu.

Šaltinis: sudaryta autorių.

Įvairios institucijos ir tyrėjai analizavo naudojamas propagandos technikas, kurios padeda ją atpažinti. Viena institucijų, tyrusių propagandos tikslus, buvo 1937–1941 m. veikęs JAV propagandos analizės institutas, kurio pagrindinis tikslas buvo šviesti visuomenę, kas yra dezinformacija, padėti ją atpažinti ir teikti rekomendacijas, kaip su ja kovoti. Šiame procese aktyviai dalyvavo Alfredo McClungo Lee ir Elizabetha Briant Lee, kurie 1939 m. parašė veikalą „Propagandos menas“ (angl. *The Fine Art of Propaganda*). Tyrėjai išskyrė septynias esmines propagandos technikas. Tai – etikečių klijavimas (angl. *name calling*), generalizacija (angl. *glittering generalities*), manipuliavimas asociacijomis (angl. *transfer*), liudijimas arba ekspertų rekomendacijos (angl. *testimonial*), veikimas eilinio piliečio (tautos) vardu (angl. *plain folks*), faktų parinkimas (angl. *card stacking*), sekimas paskui (angl. *bandwagon*). XX a. paskutiniais dešimtmečiais Shabo (2008), Lee ir kt. (1939) papildė propagandos technikų sąrašą. Apibendrintas propagandos technikų sąrašas ir glausti jų apibūdinimai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Propagandos technikos

Propagandos technikos pavadinimas	Apibūdinimas
Etikečių klijavimas (angl. <i>name calling</i>)	Apgaulės būdas, kai pasitelkiami negatyvią konotaciją turintys žodžiai, sarkazmas ir pašaipos, siekiant sukurti nepalankią nuomonę bei formuojant išankstinį nusistatymą prieš asmenį, grupę ar idėjas. Vietoje logiškai pagrįstų argumentų apeliuojama į žmonių emocijas, o ne protą.
Generalizacija (angl. <i>glittering generalities</i>)	Technika, kuria tam tikri emociškai patrauklūs žodžiai, susieti su vertybėmis, taikomi pasirinktai idėjai, nepaisant tų žodžių reikšmių, diegti. Šia technika siekiama sukelti žmonių jausmus, o ne perduoti informaciją. Jei propaganda sėkminga, minėti jausmai yra naudojami nekvestionuojamam propagandininko pozicijos palaikymui. Ši technika yra priešingybė etikečių klijavimo metodui.
Liudijimas arba ekspertų rekomendacijos (angl. <i>testimonials</i>)	Technika, pasitelkianti žinomų žmonių autoritetinę nuomonę įspūdžiui sustiprinti. Tai gali būti žymūs, visuomenėje populiarūs ir gerbiami asmenys. Pasitikėjimą lemia tų asmenų atpažinimas, o ne racionaliai pagrįstas patikimumas. Propagandininkai dažniausiai šią techniką naudoja norėdami pristatyti kokį nors asmenį, produktą ar idėją.

Veikimas eilinio piliečio (tautos) vardu (angl. <i>plain folk</i>)	Metodas, kuriuo propagandininkas bando įtikinti auditoriją, pristatydamas paprastu, kukliu žmogumi. Su jo viešinama nuomone linkusi tapatintis didžioji visuomenės dalis. Iš pradžių technika taikoma propagandininkui siekiant įgyti visuomenės pasitikėjimą, o vėliau – manipuluoti daugumos nuomone, susitapatinant su „eiliniu piliečiu (tauta)“ ir kuriant liaudies ir elito bendrumo iliuziją.
Faktų parinkimas (angl. <i>card stacking</i>)	Metodas, kai propagandą skleidžianti šalis apie save pasako tik teigiamus ir palankius faktus, o apie oponentą – neigiamus. Nors argumentai, kurie yra naudojami taikant šią techniką, dažniausiai pagrįsti, jie gali iškreipti situaciją, nes pateikiama informacija ištraukta iš konteksto ir /arba praleidžiant svarbius faktus.
Sekimas paskui (angl. <i>bandwagon</i>)	Išnaudojama tai, kas dažnai vadinama „bandos jausmu“, t. y. žmonės tiki tuo, kuo tiki kiti, ir vertina tai, ką vertina dauguma. Jie yra linkę priklausyti daugumai ir nenori likti nušalyje, todėl ši technika sudaro sąlygas manipuluoti žmonėmis remiantis jų instinktais.
Įtikinėjimas (angl. <i>assertion</i>)	Aptariama idėja pristatoma kaip faktas be jokio papildomo paaiškinimo arba grindžiama realybės neatitinkančiais argumentais, kuriais propagandininkas siekia sustiprinti savo siunčiamą žinią.
Netikras pasirinkimas (angl. <i>false dilemma</i>)	Ši technika dažnai naudojama propagandos tikslais, kai viskas vertinama kaip „juoda ir balta“. Žodžių prasmės neaiškinamos. Be konteksto neaiškios reikšmės žodžiai padeda sukelti tam tikrus auditorijos jausmus. Kai propaganda sėkminga, šie jausmai naudojami neabejotinam propagandininko pozicijos patvirtinimui.
Supaprastinto priešo paveiklo kūrimas (angl. <i>pinpointing the enemy</i>)	Propagandininkai dažnai pernelyg supaprastina sudėtingas problemas, išskirdami vieną priežastį ir / arba vieną priešininką, kurį galima apkaltinti. Realybėje problemas labai retai lemia tik viena priežastis, tačiau propagandininkai tuo naudojasi supaprastindami situaciją. Visuomenė paprastai laukia aiškių atsakymų, o politikai tuo naudojasi ir visų problemų kaltininku vaizduoja savo konkretų priešininką.
Asociacijų kūrimas (angl. <i>association, false connection</i>)	Tai technika, kuria siekiama nukreipti žmonių emocijas ir asociacijas nuo vienos idėjos, simbolio ar asmens į kitą.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lee ir kt. (1939), Shabo (2008), Buinauskas ir kt. (2016)

Išvardintos propagandos technikos dažnai viena kitą papildo. Toks mišrus technikų taikymo būdas pasiteisina tais atvejais, kai siekiama padaryti įtaką didesnėms ir (ar) skirtingoms tikslinėms auditorijoms, manipuluoti jomis ir pan.

Propagandos rūšys. Siekiant suprasti propagandos tikslus, svarbu nustatyti jos veikimo rūšis, kitur dar vadinamas propagandos formomis. Kad ir kokia būtų propaganda, svarbu suprasti, jog ji skirta nuomonei keisti ir formuoti, o tai atliekama vykdant komunikaciją. Propagandos veikimą paprastai padeda suprasti klasikinis 1948 m. Lasswello sudarytas komunikacijos modelis: šaltinis – pranešimas – kanalas – gavėjas – efektas. Šį modelį sudaro penki komunikacijos etapai: kas sako? ką sako? koku kanalu? kam sako? koks efektas? Šis modelis vienpusis, o tai reiškia, kad procese dalyvaujantys asmenys yra vienaip ar kitaip susiję. Pažymėtina, kad toks abstraktus komunikacijos modelis turi ir trūkumų, nes „vieno iš šių elementų pakeitimas pakeis poveikį: „Mes galime pakeisti koduotoją, mes galime

pakeisti pranešimą, mes galime pakeisti kanalą, ir kiekvienas šių pokyčių sukels atitinkamą poveikio pokytį“ (Fiske, 1998, p. 49). Taigi, šis modelis gana abstraktus, komunikacija vienpusė, dažnai ignoruojanti kontekstą.

Lasswello komunikacijos modelį praplėtė istorikas Zemanas (1979). Autorius plačiau aptaria „Pranešimo“ modelį, išskirdamas tris propagandos rūšis: baltoją, pilkąją ir juodąją propagandą (cit. iš Vaišnys ir kt., 2017). Analogiškas propagandos rūšis išskiria ir kiti tyrėjai, pavyzdžiui, Krysko (1999), Fedorčenko (2015) ir kt. Kiekviena minėtų propagandos rūšių išskiriama pagal pranešimo šaltinio patikimumą ir perteikiamo turinio teisingumą.

Toliau apie kiekvieną rūšį:

- *Baltoji propaganda* grįsta patikimais ir atsekamais informacijos šaltiniais ir pateikia teisingą (nemelagingą) informaciją. Dažniausiai ši propagandos forma atitinka vyraujančią viešąją nuomonę, ideologiją ir kitus viešai aptariamus pagrįstus kasdienius teiginius. Jos pagrindinis tikslas – pateikti išvadas, kurias pagrindė įvairių sričių specialistai, kompetentingi asmenys, kurie lengviau ir efektyviau įtikintų auditoriją. Baltoji propaganda yra pozityvios, faktais paremtos informacijos skleidimas siekiant formuoti auditorijos pažiūras.

- *Pilkoji propaganda*. Dažniausiai jos šaltiniais būna pasirinkti faktus patvirtinantys ir melagingi pranešimai tam, kad būtų galima iškreipti įvykio kontekstą. Pilkoji propaganda naudoja įtikinamus argumentus pateikdama neteisingas išvadas, todėl pranešimo autorius nėra identifikuojamas. Dėl šios priežasties pilkojoje propagandoje tampa sunku atskirti faktus nuo interpretacijų ir skleidžiamų melagingo turinio pranešimų, tad tokią propagandą sunkiausia susekti. Pagrindinis šios propagandos požymis yra tai, kad propagandininkas stengiasi nuslėpti save ir savo ketinimus. Taigi, pilkoji propaganda, dažniausiai pateikianti teisingus argumentus ir klaidingas išvadas, pasitelkiama siekiant manipuliuoti auditorija.

- *Juodoji propaganda*. Jos šaltiniai neretai siejami su melagingais pranešimais, prasimanymais ir apgavystėmis. Be to, šaltiniai dažnai būna neatskleisti, todėl auditorija nežino informacijos kilmės arba suklaidinta neteisingai priskiria ją kokiam nors šaltiniui. Pagrindinė juodosios propagandos ypatybė ta, jog žmonės nežino, kad jiems siekiama daryti įtaką, ir nejaučia, kad tikslinė auditorija kreipiamą tam tikra linkme. Tokia propagandos forma siejama su psichologinėmis operacijomis. Ši propaganda – tai apgalvotas falsifikuotos informacijos skleidimas siekiant nuslėpti šaltinio kilmę ir tikslą. Dažniausiai tokios informacijos platinimas būna paremtas neetišku ir amoraliu melu ar net nusikaltimais. Taigi, juodoji propaganda yra didelio masto dezinformacija, kuri apima visas apgaulės rūšis, siekiant neatskleisti autorystės.

Žiniasklaida kaip propagandos priemonė

Tradicinė žiniasklaida dažniausiai siejama su televizija, radiju ir spauda. Žinoma, kad viena propagandos pasitelkiamų priemonių yra žiniasklaida, formuojanti žmonių, ypač vyresnio amžiaus, nuomonę ir pasaulėžiūrą. XXI a. – sparčiai besi-

vystančių technologijų era. Daugelis naudojami išmaniaisiais telefonais, kompiuteriais, planšetėmis ir kitomis skaitmenizuotomis priemonėmis, padedančiomis gauti reikiamą informaciją iš viso pasaulio. Tradicinė žiniasklaida palaipsniui keičiama socialine žiniasklaida, o laikui bėgant radiją ir laikraščius pakeis internetas ir socialiniai tinklai. Taigi, visuomenei suteikiamos galimybės pasiekti žinias naudojant įvairias technologines priemones.

Atsiradus šiuolaikinėms medijoms, žvelgiant iš gerosios pusės, galima sutikti, kad tokia forma suteikia neribotas galimybes pasiekti naujausią informaciją ir ja dalytis. Technologijų amžiuje dauguma žmonių ne tik įsitraukia į socialinius tinklus, bet ir patys geba kurti tinklaraščius, atsisiųsti reikalingą informaciją ir komunuoti nuotoliniu būdu tarpusavyje. Tobulėjant šiems žmonių gebėjimams ir technologijoms, pradeda formuotis terpė įvardijama nauja sąvoka – „socialinė žiniasklaida“ (angl. *social media*). Tuo tikslu naudojamos elektroninės technologijos palengvina dalijimosi mintimis, idėjomis ir kitų bendravimo formų sklaidą virtualiuose tinkluose. Vartotojų sukurtos technologijos padeda lengviau ir greičiau gauti naują informaciją. Viskas, kas susiję su socialine žiniasklaida, – tai vartotojų kuriamas ir tvarkomas turinys. Tokiu būdu sudaroma galimybė ne tik kurti, bet ir platinti turimą informaciją.

Žiniasklaidos tobulėjimas verčia propagandą keltis į interneto erdvę. Tradicinė žiniasklaida daugiau naudojama masinėms auditorijoms paveikti. O propagandininkai atranda būdų daryti įtaką tikslinėms žmonių grupėms per socialinę žiniasklaidą. Tai reiškia, kad skleidžiama informacija gali pasiekti propagandininkų suinteresuotus adresatus. Pavyzdžiui, Rusijoje gyvuoja Kremliaus finansuojamos interneto svetainių grupelės, kitur dar vadinamos „trolių fabrikais“. Pagrindinis jų tikslas – skleisti iškraipytą, melagingą informaciją socialiniuose tinkluose, siekiant ne tik paveikti tikslinių auditorijų nuomonę, bet ir sukelti atitinkamą visuomenės reakciją, o kartais net ir ją įbauginti. „Trolių fabrikų“ atstovai yra susikūrę netikras anketas socialiniuose tinklalapiuose. Jų tikslas – dalytis informacija, palankia Kremliui, o apie priešišką Rusijai informaciją komentaruose atsiliepti neigiamai, taip sudarant įspūdį, jog dauguma žmonių iš tiesų mano priešingai, negu parašyta straipsnyje (Aro, 2015).

2020 m. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento atlikto tyrimo „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas“ išvadoje nurodama, kad informacinėje erdvėje Rusijos propaganda kelia grėsmę. Pagrindiniais jos taikiniais yra tapę Lietuvos valstybingumą grindžiantys ir jos gyventojų pasipriešinimą sovietinei okupacijai liudijantys įvykiai. Kremlius, aktyviai naudodamasis socialine žiniasklaida, skleidžia melagingus pranešimus. Vienas pagrindinių Rusijos informacinės politikos tikslų – menkinti Lietuvos valstybingumą ir kompromituoti bet kokias šalies gyventojų pasipriešinimo sovietų režimui apraiškas (pvz., 1941 m. birželio sukilimą, pokario rezistenciją, disidentų judėjimą) (VSD, 2020, p. 41). Taip pat pasitelkiant informacines priemones Rusijos propaganda ne tik siekia kurstyti etninę

nesantaiką, bet ir kartu šmeižia Lietuvos institucijas, taip sukeldama visuomenės reakciją. Taigi, žiniasklaida yra efektyvi priemonė propagandos sklaidai interneto erdvėje užtikrinti.

Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas – ištirti Rusijos vykdytą propagandą Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje COVID-19 pandemijos pirmosios bangos laikotarpiu.

Tikslui pasiekti iškelti šie **tyrimo uždaviniai**:

1. Išanalizuoti užfiksuotą Rusijos propagandos melagingų pranešimų Lietuvos žiniasklaidoje dinamiką.
2. Atkleisti Rusijos propagandos tikslus Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje.
3. Nustatyti Rusijos dezinformacijos taikinius Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje.

Tyrimo ir analizės metodai: dokumentų kiekybinė ir kokybinė turinio analizė, interpretacija. Tyrimo metu surinkti duomenys nagrinėti taikant kiekybinės ir kokybinės turinio analizės metodus. Kiekybinis tyrimas apėmė nuodugnų surinktų duomenų peržiūrėjimą ir statistinių duomenų interpretavimą, kokybinis tyrimas – sisteminį žodinės informacijos rinkimą ir interpretavimą. Tarpusavyje derinamos kiekybinio ir kokybinio tyrimo strategijos papildė viena kitą, leido į analizuojamą problemą pažvelgti giliau ir nuodugniau ją atskleisti, nes kokybiniais metodais siekiama įvertinti problemos gylį, o kiekybiniais metodais – nustatyti jos mastą.

Analizės laikotarpis apėmė pirmąją COVID-19 pandemijos bangą. Tyrimui pasirinkti 2020 m. vasario–birželio mėn. užfiksuoti melagingi Rusijos pranešimai Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje, susiję su COVID-19 ligos tema. Šie mėnesiai pasirinkti atsižvelgiant į Lietuvoje nuo 2020 m. kovo 16 d. 00:00 val. iki birželio 16 d. 24:00 val. paskelbtą valstybinį karantiną. Vasario mėnuo taip pat įtrauktas į tyrimo laikotarpį dėl paskelbtos ekstremalios situacijos Lietuvoje, nes tai buvo palanki terpė visuomenės nuomonei pandemijos ir jos suvaldymo klausimais formuoti.

Tyrimo sąvokos. Tyrime išskirtos pagrindinės sąvokos, atspindinčios tyrimo tikslą: „propaganda“, „dezinformacija“, „COVID-19“, „Rusija“, „SARS-CoV-2 virusas“. Šios sąvokos yra tiesiogiai susijusios su Rusijos vykdyta propaganda Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje COVID-19 pandemijos pirmosios bangos laikotarpiu. Remiantis šiomis sąvokomis, internetinėje žiniasklaidoje buvo atrinkti straipsniai, tinkami tolesnei kiekybinei ir kokybinei turinio analizei atlikti.

Tyrimo imtis – netikimybinė patogioji. Tyrimo analizei pasirinkti internetinėje žiniasklaidoje nuo 2020 m. vasario 1 d. iki 2020 m. birželio 16 d. publikuoti melagingi pranešimai, kurie galimai turėjo įtakos Lietuvos nacionaliniam saugumui. Šie mėnesiai pasirinkti dėl Lietuvoje paskelbtos ekstremalios situacijos ir pirmojo karantino, kuris galiojo nuo 2020 m. kovo 16 d. iki birželio 16 d.

Kiekybinei turinio analizei atlikti buvo surinkti duomenys iš interneto naujienų portalų (*delfi.lt*, *15min.lt*, *lrytas.lt*, *lrt.lt*, *tv3.lt*) ir Lietuvos kariuomenės Stra-

teginės komunikacijos, Krašto apsaugos ministerijos pranešimai, kuriuose pateikti Strateginės komunikacijos departamento statistiniai duomenys per tam tikrą dienų skaičių. Straipsniai buvo atrenkami atsižvelgiant į tyrimo laikotarpį ir pranešimuose pateiktą aktualią statistiką. Iš viso buvo išanalizuotos 52 publikacijos.

Kokybinei turinio analizei atlikti buvo surinkti ir išanalizuoti 30 straipsnių, kuriuose pateikta ne tik statistinė informacija, bet ir platesnis socialinis kontekstas analizuojamu klausimu, rastų naujienų portaluose (*delfi.lt*, *15min.lt*, *lytas.lt*, *lrt.lt*, *tv3.lt*, *rubaltic.ru*, *sputniknews.ru* (rusiški žinių portalai buvo pasirinkti dėl Lietuvoje gyvenančios rusų tautinės mažumos) ir Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos bei Krašto apsaugos ministerijos pranešimuose, taip pat ministerijos leidiniuose „Karys“ ir „Savanoris“. Akcentuotina, kad melagingus pranešimus fiksavo ir atskaitas analizuojamu klausimu teikė Lietuvos informacinę erdvę stebintys Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento analitikai, kadangi vienas šios institucijos uždavinių yra analizuoti ir teikti atskaitas apie informacinėje erdvėje pasirodžiusią klaidingą informaciją, vykdyti visuomenės informavimą ir šviesti ją kovos su propaganda klausimais.

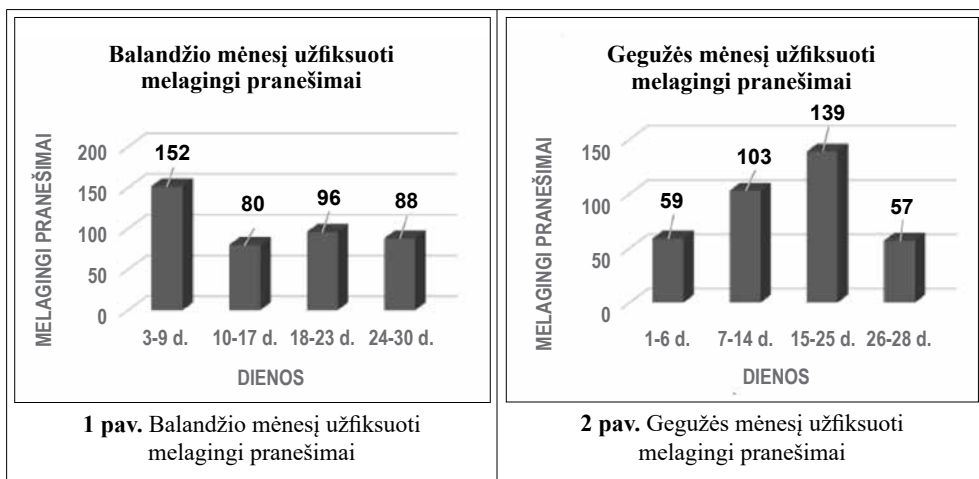
Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Rusijos propagandos fiksuotų melagingų pranešimų Lietuvos žiniasklaidoje dinamika

Atliekant kiekybinę turinio analizę buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai ir kaip intensyviai Rusijos propagandininkai Lietuvos žiniasklaidoje skelbia melagingą informaciją apie COVID-19, norėdami paveikti mūsų šalies nacionalinį saugumą.

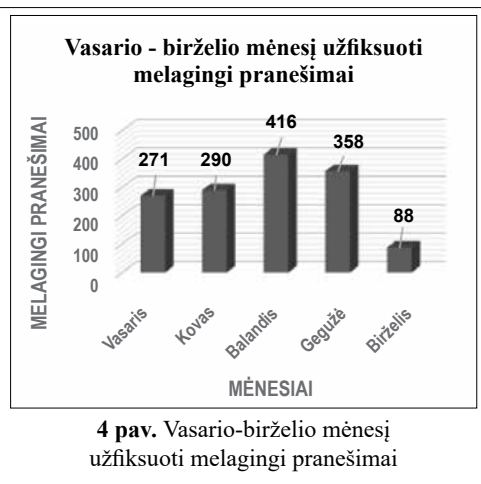
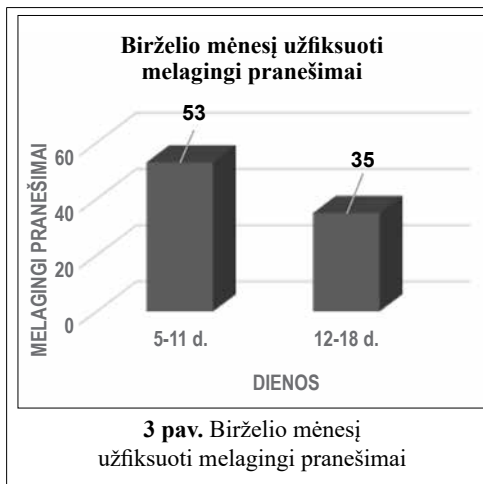
Strateginis komunikacijos departamentas informavo, kad nuo 2020 m. vasario 1 d. iki birželio 18 d. (per 92 dienas) užfiksuoti 1484 klaidinančios informacijos apie koronavirusą pateikimo atvejai (Klaidinančios informacijos apie..., *delfi.lt*, 2020-06-30). Buvo nustatyta, kad per mėnesį vidutiniškai buvo sukuriama ir paviešinama 330 klaidingų pranešimų, t. y. 16 pranešimų per dieną. Taigi, Rusijos propagandos dezinformacija pirmosios COVID-19 bangos metu veikė ypač aktyviai. 2020 m. vasario 26 d. Lietuvos Vyriausybė dėl koronaviruso plitimo grėsmės šalyje paskelbė ekstremaliąją situaciją. Atlikus turinio analizę interneto portaluose ir matematinius skaičiavimus nustatyta, kad **vasario** mėnesį buvo užfiksuotas 271 melagingas pranešimas. Pastebėta, jog vasario mėnesio pranešimais buvo siekiama sukelti visuomenės neigiamas nuotaikas, atkreipiant dėmesį į Lietuvoje dislokuotus NATO karius.

Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamentas informavo, kad „**kovo** mėnesį užfiksavo 290 skirtingų tipų incidentų, susijusių su COVID-19“ (Lietuvos kariuomenė fiksavo..., *lrt.lt*, 2020-03-27). Melagingi pranešimai buvo nutaikyti į NATO bendrystę ir jais buvo siekiama sukelti visuomenės nepasitenkamą nenutrūkstamą kariniu rengimu (Lietuvos kariuomenė fiksavo..., *lrt.lt*, 2020-03-27).

Balandžio mėnesį, pirmojo karantino laikotarpiu, buvo užfiksuota daugiausiai klaidingų pranešimų – 416. Ypač daug nustatyta melagingų pranešimų 2020 m. balandžio 3–9 d. – net 152 pranešimai per savaitę (žr. 1 pav.). Nurodytu metu itin daug pranešimų buvo nukreipta prieš Lietuvos sveikatos institucijas, siekiant sumenkinti šalies darbą stabdant COVID-19 ligos plitimą. Taip pat buvo „kryptingai siekiama mažinti visuomenės pasitikėjimą autoritetais – sveikatos apsaugos sistema, akademikais, gydytojais ir mokslu iš esmės“ (Naudojantis COVID-19 krize..., *lrytas.lt*, 2020-04-02). Taigi, balandžio mėnesį užfiksuota daugiausiai klaidingų pranešimų per savaitę.

Lyginant 2020 m. gegužės ir balandžio mėnesius pastebimas nedidelis melagingų pranešimų skaičiaus mažėjimas. **Gegužės** mėnesį iš viso užfiksuoti 358 klaidingi pranešimai, susiję su COVID-19 liga, t. y. pusšimčiu mažiau nei prieš mėnesį. Atkreiptinas dėmesys į pranešimų skaičiaus dinamiką. Pastebėta, kad labiausiai išsiskyrė gegužės mėnesio trečioji savaitė, kai per 10 dienų buvo užfiksuoti 139 melagingi pranešimai (žr. 2 pav.). Manytina, kad tokiam propagandos suaktyvėjimui įtakos turėjo skleidžiamos sąmokslų teorijos, kurios buvo naudojamos visuomenei įbauginti ir grėsmei Lietuvos nacionaliniam saugumui sukelti.

2020 m. **birželio** mėnesį melagingų pranešimų skaičius sumažėjo dvigubai (žr. 3 pav.). Tikėtina, jog toks sumažėjimas buvo užfiksuotas dėl artėjančio pirmojo karantino atšaukimo. Propagandos skleidėjai mažiau kurstė nesantaiką, nes Lietuvos žmonės, naudodami papildomas apsaugos priemones, galėjo grįžti į ankstesnį ir mažiau suvaržytą gyvenimo ritmą. Pažymėtina, kad nors internetinėje erdvėje birželio mėnesį buvo užfiksuota perpus mažiau pranešimų, tačiau propagandininkų tikslai liko tie patys, t. y. vėl buvo grįžta prie NATO karių diskreditavimo, noro „kiršinti visuomenę, sudaryti Lietuvos kaip atsilikusios ir vangiai funkcionuojančios valstybės vaizdinį, menkinti valstybinį potencialą ir pasiekimus, diskredituoti valstybingumą, valdžią ir jos priimamus sprendimus, narystę NATO, Europos Sąjungoje ir mūsų sąjungininkus“ (Klaidinančios informacijos apie..., *delfi.lt*, 2020-06-30).

Daugiausia melagingų pranešimų buvo užfiksuota birželio 5–19 d. dėl Baltijos jūroje ir Lenkijoje vykusių NATO karinių pratybų *Defender Europe 2020* ir *BALTOPS 2020*, kurios ir tapo pagrindiniais birželio mėnesio taikiniais. Minėtos pratybos paskatino neigiamos informacinės veiklos suaktyvėjimą. Buvo skleidžiama melaginga informacija, kad kariniai mokymai vyksta prie Rusijos Federacijos sienų ir pratybos yra nukreiptos prieš šią valstybę. Taip pat teigta, jog mokymai vyksta netinkamu metu, t. y. COVID-19 pandemijos laikotarpiu (Rusiją suerzino NATO..., *tv3.lt*, 2020-06-09). Be to, užfiksuota pranešimų, kad vykdomos NATO pratybos padidins COVID-19 sergančiųjų skaičių.

Apibendrinant užfiksuotus klaidingus pranešimus pirmojo karantino laikotarpiu galima teigti, jog intensyviausiai Rusijos propaganda veikė 2020 m. balandžio mėnesį (žr. 4 pav.). Tam įtakos turėjo Lietuvoje įsisiautėjęs SARS-CoV-2 virusas. Rusijos propagandininkai žiniasklaidoje siekė sukelti visuomenės nepasitikėjimą šalies institucijomis ir valdžios priimamais sprendimais, kovojant su pandemija, ir tokiu būdu paveikti šalies nacionalinį saugumą. Kiekvieną mėnesį buvo orientuojamasi vis į kitą pasirinktą taikinį, pavyzdžiui, vasario mėnesį didelio propagandi-

ninkų dėmesio sulaukė Lietuvoje dislokuotų NATO karių tematika, kovą atkreiptas dėmesys į NATO bendrystę ir siekį sukelti visuomenės nepasitenkinimą nenutrūkstiančiu kariniu rengimu, balandį sustiprėjo siekis sumenkinti mūsų šalies sveikatos sistemos ir mokslininkų autoritetą, gegužės mėnesį suaktyvėjo sąmokslų teorijų sklaida ir šalies gyventojų bauginimas jomis, birželio – vėl grįžta prie NATO karių diskreditavimo, Lietuvos įvaizdžio menkinimo ir t. t.

Rusijos propagandos tikslai Lietuvoje

Atliekant kokybinę turinio analizę buvo siekiama išsiaiškinti, kokių tikslų siekia Rusijos propagandininkai Lietuvoje, norėdami paveikti mūsų šalies nacionalinį saugumą. Atlikus publikacijų kokybinę turinio analizę buvo nustatyti keturi pagrindiniai Rusijos propagandos tikslai:

- *Visuomenės skaldymas ir skeptiško požiūrio dėl narystės ES ir NATO formavimas.* Naujienų portale *delfi.lt* Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento analitikai teigė, kad Rusijos propagandininkų platinamais melagingais pranešimais buvo bandoma „skaldyti visuomenę, siekiant formuoti skeptišką nuomonę dėl narystės Europos Sąjungoje (ES) ir NATO“ (Kariuomenės ekspertai įspėja..., *delfi.lt*, 2020-05-25). Rašydami apie ES ir NATO bendradarbiavimą, dezinformacijos skleidėjai teigė, kad šios organizacijos praranda savo paskirtį dėl vienybės stokos kovojant su COVID-19 pandemija. Jie siekė parodyti, kad minėtos organizacijos yra neveiksnius, negebančios tarpininkauti, o svarbiausia – negalinti padėti savo piliečiams, patekusiems į krizinę situaciją. Kaip pavyzdį galima paminėti rusiškame naujienų portale *rubaltic.ru* paskleistą dezinformaciją, kad ES žlugs, nes kiekviena jos narė tik pati gelbėjasi, o ne gelbėja viena kitą (Nosovič, 3 горьких для..., *rubaltic.ru*, 2020-03-16). Taip pat šaltinyje teigta, kad Italija reiškia pasipiktinimą dėl ES elgesio, t. y. dėl paramos nebuvimo pandemijos laikotarpiu. Tuo tarpu Strateginės komunikacijos departamentas fiksavo melagingas žinias apie Rusijos humanitarinę pagalbą Italijai. Taigi, vienas Rusijos dezinformacijos tikslų – kurstyti neigiamą piliečių nuomonę apie ES ir NATO narystę krizės laikotarpiu.

- *Visuomenės kritinio mąstymo neutralizavimas.* Informacinėje erdvėje skleidžiant įvairias sąmokslų teorijas ir skelbiant nepagrįstus faktais teiginius siekiama trukdyti ugdyti visuomenės kritinį mąstymą. Dienraštyje *delfi.lt* užfiksuota viena sąmokslų teorijų, kurios šalininkai tvirtina, jog, pasinaudojant skiepais nuo SARS-CoV-2 viruso, „bus įleisti mikročipai, kuriais vėliau per 5G ryšį bus valdomas žmonių mąstymas“ (Dezinformacijos pandemija: kaip..., *delfi.lt*, 2020-10-26). „Čipas“ (lustas (angl. *chip*)) – mažų gabaritų įtaisas informacijos skaitmenizavimui. Kad ši dezinformacija pasiektų dideles auditorijas ir atrodytų patikimesnė, buvo pasitelktas garsaus žmogaus – Bilo Gateso, korporacijos „Microsoft“ įkūrėjo, – vardas. Šiuose pranešimuose teigiama, kad SARS-CoV-2 virusas – tai „slaptosiose laboratorijose dirbtiniu būdu sukurtas biologinis ginklas, o jo sukūrimą neva finansavo farmacinės kompanijos, už kurių stovi buvęs „Microsoft“ vadovas Bilas Gatesas, siekiantis

pasipelnęti iš masinės vakcinacijos“ (Skujaitė, 2020, p. 7). Dar viena sąmokslų teorijų, užfiksuota dienraštyje *delfi.lt*, susijusi su 5G ryšio diegimu Lietuvoje, teigiant, „neva tai 5G ryšys sukels naują koronavirusą“ (Merkytė, Įnirtingai aiškina, kad..., *delfi.lt*, 2020-04-24). Kalbėdami apie jautrią visuomenei temą – karantiną, propagandininkai siekė paveikti žmonių emocijas. Dėl to skleisti melagingi pranešimai, kad COVID-19 liga „tėra tik pretekstas valdžios institucijoms šalyje netrukdomai diegti 5G ryšio komunikacijos infrastruktūrą“ (Skujaitė, 2020, p. 7).

- *Neigiamos nuomonės apie šalies institucijų darbą ir ten dirbančių specialistų kompetenciją formavimas.* Vienas Rusijos propagandininkų tikslų buvo tyčinis nuomonės formavimas skleidžiant dezinformaciją apie valstybės institucijų veiklą. Naujienų portale *delfi.lt*, pasak M. Kunevičiaus, Strateginės komunikacijos departamento specialisto, buvo fiksuojami melagingi pranešimai, nukreipti prieš „gydymo metodus“, „taip pat apie vakcinas“ (Miliūtė, Dezinformacija karantino metu..., *delfi.lt*, 2020-07-01). Visuomenė buvo visokeriopai skatinama nesilaikyti vyriausybės nustatytų COVID-19 ligos grėsmei suvaldyti reikalavimų, t. y. „nedėvėti kaukių, pasisakyti prieš skiepus ir daryti viską priešingai, negu valstybė arba vyriausybė stengiasi pasakyti, kad reikia daryti“ (Miliūtė, Dezinformacija karantino metu..., *lrt.lt*, 2020-07-01). Taip pat buvo kryptingai siekiama mažinti visuomenės narių pasitikėjimą ne tik sveikatos apsaugos sistema, bet ir ten dirbančiais specialistais – gydytojais ir mokslininkais (Naudojantis COVID-19 krize..., *lrytas.lt*, 2020-04-02).

- *Piliečių ir valdžios supriešinimas.* Šis propagandos tikslas sietinas su melagingais pranešimais siekiant žeminti Lietuvos institucijų pastangas kovojant su COVID-19 pandemijos plitimu. Pavyzdžiui, siekta „sumenkinti Lietuvos krašto gynybos ir saugumo poreikius kaip neatspindinčius tikrovės žmones nuteikiant prieš Lietuvos kariuomenę ir teigiant, kad kariuomenės finansavimas yra neadekvatus. Dabartinė grėsmė yra COVID-19, o ne Rusija, todėl reikia didinti finansavimą ne gynybai, o sveikatos apsaugos ir švietimo sektoriams“ (Žiliukas, 2020, p. 22). Taigi, visuomenės nuomonės formavimas ne tik skatina nepasitikėjimą valstybės institucijomis, bet ir priešina piliečius ir valdžią.

Kad įgyvendintų išvardytus Rusijos propagandos tikslus, propagandininkai taikė įvairias propagandos formas: siekdami skaldyti visuomenę dėl narystės ES ir NATO – faktų parinkimo ir įtikinėjimo, neutralizuoti visuomenės kritinį mąstymą – liudijimo arba ekspertų nuomonės, faktų parinkimo, generalizacijos ir įtikinėjimo, formuoti neigiamą nuomonę apie šalies institucijų darbą ir ten dirbančių specialistų kompetenciją – faktų parinkimo ir netikro pasirinkimo, supriešinti piliečius ir valdžią – faktų parinkimo, įtikinėjimo ir asociacijų kūrimo technikas. Pirmosios COVID-19 bangos laikotarpiu Rusijos dezinformacijos skleidėjai, siekdami savo tikslų, naudojo pilkąją ir juodąją propagandą.

Taigi, Rusijos propaganda pirmojo karantino laikotarpiu Lietuvoje siekė konkrečių tikslų. Visuomenės skaldymas ir jos nuomonės formavimas suteikia priešiška propagandai galimybę pasirinktos šalies visuomenę priversti pasiduoti emocijoms ir sukelti neigiamas nuotaikas įtemptu krizės laikotarpiu. Be to, žmonių klaidi-

nimas įvairiomis sąmokslu teorijomis kliudo visuomenės nariams kritiškai mąstyti, sėja nepasitikėjimą šalies institucijomis, pastarosioms norint suvaldyti viruso keliama grėsmę. Nežinomybės sukelta baimė supriešina visuomenės ir valdžios atstovus bei kliudo jiems bendradarbiauti. Taigi, Rusijos propagandos tikslai yra kryptingi, apimantys įvairias visuomenės gyvenimo sritis, o taikomos propagandos technikos parinktos apgalvotai, siekiant stiprinti neigiamas šalies gyventojų emocijas ir nepasitikėjimą bei paveikti žmonių mąstyseną Rusijos propagandininkams naudinga linkme, t. y. sukelti grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Rusijos propagandos taikiniai Lietuvoje

Atliekant analizę išryškėjo Rusijos propagandos taikiniai, į kuriuos nukreipta dezinformacija, siekiant paveikti Lietuvos nacionalinį saugumą. Lietuvos visuomenė yra viena Rusijos vykdomo informacinio karo taikinių – auditorijų, kurią stengiamasi psichologiškai paveikti, siekiant informacinio pranašumo ir įtakos piliečiams, priimant atitinkamus sprendimus (Vaišnys, 2016, p. 10). Remiantis aptartu Lasswello tradiciniu komunikacijos modeliu (1948), kurį sudaro grandinė „siuntėjas – pranešimas – kanalas – gavėjas – efektas“, galima laikyti, kad vienas pagrindinių propagandos skleidimo principų yra atitinkamo taikinio – auditorijos parinkimas. Norint suprasti, kokią grėsmę kelia Rusijos propaganda Lietuvoje pandemijos (krizės) laikotarpiu, tyrimo metu atlikus publikacijų analizę buvo nustatyti šie pagrindiniai taikiniai: NATO ir jos dislokuoti kariai, Europos Sąjunga, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija ir 5G ryšio komunikacijos infrastruktūra. Kiekvienam minėtam taikiniui analizuotose publikacijose buvo skirta nemažai dėmesio.

Vieni pagrindinių dezinformacijos taikinių yra ***NATO ir jos dislokuoti kariai Lietuvoje***. Kadangi COVID-19 virusas yra naujas ir jau nusinešė daugiau nei 1,5 milijono pasaulio gyventojų gyvybių, visuomenę kausto baimė ir nežinomybė. Todėl šiuo sudėtingu krizės laikotarpiu labai lengva sėti paniką. Neatsitiktinai ypatingas Rusijos dėmesys skiriamas Lietuvoje dislokuotiems užsienio kariams. Yra keletas priežasčių, dėl ko Rusijos propaganda pasirinko NATO karius:

- Vykusios tarptautinės pratybos *Defender Europe 2020*, kurios buvo iš pradžių traktuojamos kaip didžiausios Europoje nuo Šaltojo karo laikų. Dėl COVID-19 pandemijos pratybos nebuvo atšauktos, tik gerokai sumažintos ir jų scenarijai pakoreguoti, siekiant apsaugoti karius. Tačiau Rusija, pasinaudodama susiklosčiusia situacija, visuomenei piršo nuomonę, jog atvykstantys JAV kariai atneš ir paskleis virusą po visą Europą (Rusiją suerzino NATO..., *tv3.lt*, 2020-06-09).

- NATO dislokuotų karių buvimas Lietuvoje pandemijos laikotarpiu kėlė visuomenės nepasitenkinimą. Toks melagingas pranešimas buvo paskleistas visuomenei, siekiant sukelti neigiamas piliečių emocijas, neva „NATO kariai, kurie provokuoja Rusiją ir galimai platina virusą“ (Skujaitė, 2020, p. 9).

- Noras nuteikti Lietuvos žmones, jog NATO nėra suinteresuota padėti ir tuo labiau bendradarbiauti. Ši dezinformacija platinta ir anksčiau, tačiau šį kartą

buvo pasinaudota NATO generalinio sekretoriaus J. Stoltenbergo vardu. Balandžio mėnesį dienraštyje *delfi.lt* buvo išplatintas suklastotas laiškas apie NATO dislokuotų karių atitraukimą iš Lietuvos, „siekiant sukelti sumaištį ir pakenkti sąjungininkų vienybei, išnaudojant koronaviruso krizę (Beniušis, NATO vadovas apie..., *delfi*, 2020-04-28; *lyrtas.lt*, 2020-04-28).

Rusijos propagandos suaktyvėjimas užfiksuotas daugelyje Europos šalių, tad nenuostabu, kad kitas taikinyš ir krizės laikotarpiu išliko **Europos Sąjunga**. Viena Rusijos propagandos naudojamų veikimo technikų – siųsti skirtingas žinutes skirtingoms auditorijoms. Naujienu portale *lyrtas.lt* užfiksuota, jog toks veikimo būdas naudojamas siekiant ne tik suskaldyti Europos Sąjungą, bet ir sudaryti vaizdą, kad nėra jokios bendrystės, nes „atsidūrusi koronaviruso krizėje, ES prarado vienybę“ (Šakytė, Geri norai ar..., *lrt.lt*, 2020-03-27). Pavyzdžiui, jau minėtoji Rusijos pagalbos siunta Italijai, norint parodyti, kad pandemijos metu Europos valstybės rūpinosi tik savimi. Taigi, Europos Sąjunga išlieka ir toliau vienu pagrindinių dezinformacijos taikinių.

Dar vienas Rusijos propagandos taikinyš pirmojo karantino laikotarpiu – **Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija**. Šis taikinyš pasirinktas neatsitiktinai. Tai krizės laikotarpiu svarbiausia valstybės institucija, kuri bando stabilizuoti padėtį šalyje per pandemiją. Įvedus šalyje pirmąjį karantiną, žmonės, saugodamiesi namuose, persikėlė į interneto erdvę. Dauguma kamavo baimė, nežinomybė dėl perteklinės informacijos apie COVID-19 ligą. Tai tapo ne tik gera terpe sklusti įvairiausioms teorijoms, bet ir taikiniu, nušviečiant šios institucijos veiklą neigiamai Europos ir kitoms šalims. Dienraštyje *lyrtas.lt* nurodyta, kad pagrindinis pasirinkto taikinio tikslas – „susilpninti visuomenės pasitikėjimą sveikatos apsaugos sistema“, ten taip pat teigiama, jog „prokremliškos dezinformacijos žinutės perša mintį, kad koronavirusas yra sukurtas žmonių ir Vakarų valstybių paverstas ginklu“ (Beniušis. ES dokumentas: Rusijos..., *lyrtas.lt*, 2020-03-18). Taigi, vienas dezinformacijos taikinių – Sveikatos apsaugos ministerija, viena svarbiausių institucijų, kovojančių su pandemija.

Rusijos dezinformacija nutaikyta ne tik į organizacijas ir jų darbą, bet ir į moderniąsias technologijas. Pirmojo karantino metu užfiksuota melagingų pranešimų, susijusių su **5G ryšio technologija**, nusitaikiusių į Lietuvoje diegiamas pažangias technologijas. Socialinėje erdvėje buvo bandoma platinta žinutes, susijusias su COVID-19 ligos protrūkiu ir atsiradusia naujove – 5G ryšiu: „COVID-19 tėra tik pretekstas valdžios institucijoms šalyje netrukdomai diegti 5G ryšio komunikacijos infrastruktūrą, o iš tiesų toks virusas neegzistuoja, tiesiog juo prisidengdama valdžia tikslingai bando įbauginti gyventojus“ (Skujaitė, 2020, p. 7). Tokių melagingų pranešimų siekis – ne tik kelti šalyje sumaištį ir neramumus, bet ir stabdyti technologinę pažangą.

Rusijos propagandininkai, siekdami paveikti savo pasirinktus taikinius, naudojo įvairias propagandos technikas: kai taikiniu buvo pasirinkta NATO ir jos dislokuoti Lietuvoje kariai, visuomenei paveikti taikytos generalizacijos ir įtikinėjimo technikos, kai taikiniu tapo Europos Sąjunga – įtikinėjimo technika, kai nusitaikyta į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją ir 5G ryšio technologijas – faktų iškraipymo ir įtikinėjimo technikos.

Taigi, Rusijos propagandos taikiniai buvo pasirinkti kryptingai, norint paveikti komunikacinį Lietuvos nacionalinio saugumo sektorių. Propagandininkai taikė gerai apgalvotas propagandos technikas, siekdami padaryti norimą įtaką pasirinktoms tikslinėms auditorijoms. Pažymėtina, kad nors melagingi pranešimai ir buvo nukreipti į skirtingus taikinius (tikslines auditorijas), tačiau analizuojamu laikotarpiu juos visus jungė COVID-19 pandemijos tema ir siekis paveikti mūsų šalies nacionalinį saugumą, sumažinti visuomenės narių gebėjimą įveikti kylančias grėsmes ir jų sąmoningumą.

Išvados

1. Nacionalinis saugumas mokslinėje literatūroje suprantamas kaip gebėjimas išsaugoti šalies interesus, užtikrinant piliečių gerovę, neleidžiant kilti bet kurioms grėsmėms, kurios neigiamai paveiktų visuomenės gyvenimą. Mokslininkai išskiria kelis nacionalinio saugumo sektorius: karinį, politinį, ekonominį, socialinį, ekologinį ir komunikacinį. Visus išvardytus sektorius sieja glaudus tarpusavio ryšys.

2. Propaganda – tai tikslingas ir sistemingas būdas skleisti klaidingai informacijai ir idėjoms, siekiant paveikti žmonių pažiūras ir (ar) sukelti tam tikras reakcijas. Propagandai skleisti dažnai naudojamas klasikinis Lasswello komunikacinis modelis. Išskiriamos kelios propagandos technikos, kurias propagandininkai taiko savo veikloje – tai etikečių klijavimas, generalizacija, manipuliavimas asociacijomis, liudijimas arba ekspertų rekomendacijos, veikimas eilinio piliečio (tautos) vardu, faktų parinkimas, sekimas paskui, įtikinėjimas, netikras pasirinkimas ir asociacijų kūrimas. Praktiškai, siekiant didesnio efekto, neretai išvardytos propagandos technikos taikomos jas derinant tarpusavyje. Mokslinėje literatūroje dažnai išskiriamos trys propagandos rūšys: baltoji, pilkoji ir juodoji propaganda.

3. XXI a. sparčiai besivystant technologijoms tradicinė žiniasklaida palaipsniui keičiama socialine žiniasklaida. Visuomenei suteikiamos galimybės operatyviai gauti įvairias aktualias žinias, naudojant naujausias šiuolaikines technologines priemones. Tai skatina propagandininkus savo veiklą perkelti į virtualiąją erdvę ir joje skleisti įvairias melagingas žinias, kurios neretai kelia grėsmę kitų šalių nacionaliniam saugumui.

4. Atlikus kiekybinę žiniasklaidoje publikuotų straipsnių analizę pirmosios COVID-19 pandemijos bangos metu nustatyta, jog Lietuvos informacinėje erdvėje, portaluose *delfi.lt*, *15min.lt*, *lrytas.lt*, *lrt.lt* ir *tv3.lt* bei Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos pranešimuose tiriamuoju laikotarpiu buvo užfiksuoti 1484 melagingi pranešimai. Didžiausias neigiamos informacijos suaktyvėjimas, keliantis grėsmę mūsų šalies nacionaliniam saugumui, pastebėtas 2020 m. balandžio ir gegužės mėnesiais. Kiekvieną mėnesį buvo orientuojamasi vis į kitą pasirinktą taikinį. Atlikus kokybinę straipsnių turinio analizę nustatyti šie pagrindiniai Rusijos propagandos tikslai: visuomenės skaldymas ir skeptiško požiūrio į narystę ES ir NATO formavimas, visuomenės kritinio mąstymo

neutralizavimas, neigiamos nuomonės apie šalies institucijų darbą ir ten dirbančių specialistų kompetenciją formavimas bei piliečių ir valdžios supriešinimas, taip pat buvo išskirti pagrindiniai taikiniai: NATO ir jos dislokuoti kariai, Europos Sąjunga, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija ir 5G ryšio komunikacijos infrastruktūra. Išvardytiems Rusijos propagandos taikiniams paveikti, siekdami savo tikslų, Rusijos propagandininkai taikė įvairias propagandos technikas.

Literatūra

Adikibi O., Ballein B., Breuilly E. (2001). *Idėjų žodynas*. Vilnius: Alma Littera.

Aro, J. *My Year as a Pro-Russia Troll Magnet: International Shaming Campaign and an SMS from Dead Father*. [Žiūrėta 2021 04 20.] Prieiga per internetą: <http://kioski.yle.fi/omat/my-year-as-a-pro-russia-troll-magnet>

Beniušis, V. *ES dokumentas: Rusijos žiniasklaida vykdo dezinformacijos kampaniją dėl koronaviruso*. lrytas.lt, 2020-03-18. [Žiūrėta 2021 03 30.] Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/pasaulis/ivykiai/2020/03/18/news/es-dokumentas-rusijos-ziniasklaida-vykdo-dezinformacijos-kampanija-del-koronaviruso-14087882/>

Beniušis, V. *Lietuvoje skleista melaginga žinia apie koronavirusą ir JAV karius*. lrytas.lt, 2020-03-21. [Žiūrėta 2021 03 29.] Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2020/03/21/news/lietuvoje-skleista-melaginga-zinia-apie-koronavirusa-ir-jav-karius-14128281/>

Beniušis, V. *NATO vadovas apie provokaciją Lietuvoje: šis laiškas – absoliuti klastotė*. delfi.lt, 2020-04-28. [Žiūrėta 2021 03 30.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/nato-vadovas-apie-provokacija-lietuvoje-sis-laiskas-absoliuti-klastote.d?id=84150989>

Beniušis, V. *NATO vadovas: provokacija Lietuvoje siekta pakirsti Aljanso vienybę, bet jiems nepavyko*. lrytas.lt, 2020-04-28. [Žiūrėta 2021 03 29.] Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2020/04/28/news/nato-vadovas-provokacija-lietuvoje-siekta-pakirsti-aljanso-vienybe-bet-jiems-nepavyko-14671772/>

Bernays, E. L. (1928). *Propaganda*. New York: Horace Liveright. [Žiūrėta 2020 10 18.] Prieiga per internetą: <https://www.pdf-archive.com/2017/01/17/edward-bernays-propaganda-1928/edward-bernays-propaganda-1928.pdf>

Bleizgytė, L., Jurėnienė, V. (2017). Kultūros svarba užtikrinant valstybės saugumą. *Mokslinių straipsnių rinkinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. [Žiūrėta 2021 04 13.] Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/vsvt/article/download/5619/4826>

Buinauskas, D., Keršanskas, V., Kasčiūnas, L. (2016). Propagandos tyrimo modelis Rusijos propagandai Lietuvoje analizuoti. *Politologija*, 3 (83), p. 3–40.

Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security studies in the Post-Cold War Era*, Second Edition. Boulder, Colorado:

L. Rienner. [Žiūrėta 2020 10 18.] Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=en&lr=&id=sURLAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&ots=_3-XIVbevq&sig=AdEuFXOJ_8jkrezT2PKtoBt3wU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Buzan, B. (1997). *Žmonės, valstybės ir baimės: tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas.

Denisenko, V. (2016). Kremliaus propagandinių matricių, taikomų Baltijos šalims ir Ukrainai, panašumai ir skirtumai. *Mokslo darbų žurnalas*, 11, p. 103–121. [Žiūrėta 2020 11 26.] Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/zurnalistikos-tyrimai/article/view/10752/8845>

Dezinformacijos pandemija: kaip nepatikėti melagingomis naujienomis? Projektas „Ko išmokome iš COVID-19“, delfi.lt, 2020-10-26. [Žiūrėta 2021 04 14.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/projektai/ko-ismokome-is-covid-19/dezinformacijos-pandemija-kaip-nepatiketi-melagingomis-naujienomis.d?id=85580443>

Fiske, J. (1998). *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius: Baltos lankos.

Федорченко, С. Н., Федорченко, Л. В. (2015). Антисоветская пропаганда нацистской Германии. *Вестник МГОУ*. Серия: История и политические науки, 2, p. 87–93. [Žiūrėta 2021 04 15.] Prieiga per internetą: <https://vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/8389>

Goebbels, J. (1928). Knowledge and Propaganda. *German propaganda archives*. [Žiūrėta 2021 04 11.] Prieiga per internetą: <https://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/goeb54.htm>

Jowett, G. S., O'Donnell, V. (2006). *Propaganda and Persuasion*. 4th Edition. California: Sage Publications. [Žiūrėta 2021 04 13.] Prieiga per internetą: <https://www.scribd.com/document/413508480/Jowett-and-ODonnell-Propaganda-and-Persuasion-pdf>.

Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas (2020). Vilnius: Antrasis operatyvių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos; LR valstybės saugumo departamentas. [Žiūrėta 2021 04 13.] Prieiga per internetą: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2020/02/2020-Gresmes-LT-.pdf>

Janeliūnas, T. (2004). Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės modelio. *Politologija*, 2(34), p. 40–71.

Juozaitis, J. (2020). *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius. [Žiūrėta 2021 04 13.] Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/nacionalinis-saugumas/>

Kariuomenės ekspertai įspėja dėl nemažėjančio dezinformacijos srauto socialiniuose tinkluose. delfi.lt, 2020-05-25. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kariuomenes-ekspertai-dezinformacijos-srautas-socialiniuose-tinkluose-nemazeja.d?id=84366943>

Klaidinančios informacijos apie koronavirusą sumažėjo dvigubai, tačiau svarbu išlikti budriems. delfi.lt, 2020-06-30. [Žiūrėta 2021 03 29.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/klaidinancios-informacijos-apie-koronavirusa-sumazejo-dvigubai-taciau-svarbu-islikti-budriems.d?id=84653309>

Kрысько, В.Г. (1999). *Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт)*. Минск: Харвест. [Žiūrėta 2021 04 14]. Prieiga per internetą: <http://www.eartist.narod.ru/text19/007.htm>

Lasswell, H. (1948). *The Structure and Function of Communication in Society*. New York: Institute for Religious and Social Studies.

Lee, A. M., Lee, E. B. (1939). *The Fine Art of Propaganda*. First Edition. Harcourt Brace. [Žiūrėta 2021 04 14.] Prieiga per internetą: <https://archive.org/details/LeeFineArt/page/n1/mode/2up>

Lietuvos kariuomenė fiksavo šimtus COVID-19 informacinių atakų, melas sklinda portaluose ir feisbuke. lrt.lt, 2020-03-27. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1155884/lietuvos-kariuomene-fiksavo-simtus-covid-19-informaciniu-ataku-melas-sklinda-portaluose-ir-feisbuke>

Lietuvos kariuomenė fiksavo šimtus COVID-19 informacinių atakų, melas sklinda portaluose ir feisbuke. lrt.lt, 2020-04-02. [Žiūrėta 2021 03 29.] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1155884/lietuvos-kariuomene-fiksavo-simtus-covid-19-informaciniu-ataku-melas-sklinda-portaluose-ir-feisbuke>

Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 1997-01-08, Nr. 2-16. Suvestinė redakcija nuo 2021-01-01.

Luciani, G. (1989). The economic content of security. *Journal of Public Policy*. Cambridge. 8(2), p. 151–173.

Maliukevičius, N. (2008). *Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Martišius, M. (2010). *(Ne)akivaizdus karas: nagrinėjant informacinį karą*. Vilnius: Versus aureus.

Matulionytė, E. (2008). Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės. *Mokslo darbai*, 4(106), p. 93–99. [Žiūrėta 2020 10 24.] Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2601/2407>

Mažeikis, G. (2010). *Propaganda ir simbolinis mąstymas*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Merkytė, V. *Įnirtingai aiškina, kad 5G sukelia COVID-19: specialistas kraipo galvą – 5G Lietuvoje neįjungtas*. delfi.lt, 2020-04-24. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/mokslas/technologijos/inirtingai-aiskina-kad-5g-sukelia-covid-19-specialistas-kraipo-galva-5g-lietuvoje-neijungtas.d?id=84132367>

Miliūtė, R. *Dezinformacija karantino metu: nuo konspiracinių teorijų apie COVID-19 kilmę iki siūlymų nesiprausti*. lrt.lt, 2020-07-01 [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1193932/dezinformacija-karantino-metu-nuo-konspiraciniu-teoriju-apie-covid-19-kilme-iki-siulymu-nesiprausti>

Nacionalinio saugumo strategija. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2233; TAR 2017-01-25.

Naudojantis COVID-19 krize, kurstomas Vakarų skilimas. lrytas.lt, 2020-04-02. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/it/is-manyk/2020/04/02/news/naudojantis-covid-19-krize-kurstomas-vakaru-skili>

mas-14319285/

Носович, А. *3 горьких для Запада вывода по борьбе с коронавирусом*. Rubaltic.ru, 2020-03-16. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/16032020-3-gorkikh-dlya-zapada-vyvo-da-po-borbe-s-koronavirusom/>

Paleri, P. (2008). *National Security: Imperatives And Challenges*. New Delhi: Tata McGraw-Hill. [Žiūrėta 2021 04 14.] Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=DMzcGe0-HQwC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Rusiją suerzino NATO pratybos: ekspertai perspėja, kad tai – neatsiejama dalis. tv3.lt, 2020-06-09. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.tv3.lt/naujiena/uzsienis/1046534/rusija-suerzino-nato-pratybos-ekspertai-perspeja-kad-tai-neatsiejama-dalis>

Saward, M. (1995). *The encyclopedia of democracy*. London: Routledge.

Shabo, M. E. (2008). *Techniques of Propaganda and Persuasion*. Prestwick House, Inc.: Clayton, DE. ISBN: 978-158049-874-6.

Skujaitė, I. (2020). Informacinis karas COVID-19 tema: atakos, taikiniai ir mitai. *Karys*, 6, p. 3–12. [Žiūrėta 2021 03 30.] Prieiga per internetą: https://kam.lt/lt/naujienos_874/karine_ziniasklaida_655/karys/2020_m_kario_numeriai/2020_m_karys_nr.6.html

Šakyatė, J. *Geri norai ar propaganda – Kinija giriasi siunčiama pagalba, bet ES nusprendė nebetylėti*. lrt.lt, 2020-03-27. [Žiūrėta 2021 04 05.] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1154606/geri-norai-ar-propaganda-kinija-giriasi-siunciama-pagalba-bet-es-nusprende-nebetyleti>

Tarptautinių žodžių žodynas. [Žiūrėta 2021 04 13.] Prieiga per internetą: <https://www.dictionary.com/browse/propaganda?s=t>

Vaišnys, A. (2016). Rusijos propagandos praktika daro įtaką teoriniam komunikacijos modeliui. Žiniasklaida ir komunikacija. *Informacijos mokslai*, 760, p. 7–25. [Žiūrėta 2021 03 29.] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/Im.2016.76.10379>

Vaišnys, A., Kasčiūnas, L., Jastramskis, M. ir kt. (2017). *Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas, rekomendacijos*. Monografija. Vilnius. [Žiūrėta 2021 04 14.] Prieiga per internetą: https://www.eesc.lt/uploads/news/id987/RESC%20monografija_propaganda.pdf

Wijayanti, Y. T. (2020) Radicalism Prevention through Propaganda Awareness on Social Media. *Jurnal ASPIKOM*, 5 (1), p. 142–155. [Žiūrėta 2021 03 29.] Prieiga per internetą: DOI: <http://dx.doi.org/10.24329/aspikom.v5i>

Zeman, Z. (1979). *Selling the War: Art and the Propaganda of World War II*. New York: Exeter Books.

Žiliukas, A. (2020). Informacinio karo lauke – nuo COVID-19 nukentėjusios šalys. *Savanoris*, 1, p. 21–23.

Žurnalistikos enciklopedija (1997). Vilnius: Pradai.

RUSSIAN PROPAGANDA IN LITHUANIAN MEDIA AS A THREAT TO NATIONAL SECURITY: THE CASE OF THE FIRST WAVE OF THE COVID-19 PANDEMIC

Sandra Statkutė

General Romualdas Giedraitis Artillery Battalion

Assoc. Prof. Dr. Jūratė Guščinskienė

General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

Summary

The aim of this research paper is to analyze the threat of Russian propaganda in the media to Lithuania's national security during the "COVID-19" pandemic. The paper discusses the concepts of propaganda and national security, examines the types of propaganda, and applied methods. In the empirical part, after a quantitative and qualitative analysis of articles published on the internet portals delfi.lt, 15min.lt, lrytas.lt, lrt.lt, tv3.lt in February-June 2020, the paper presents the dissemination of Russian propaganda in Lithuanian media during the first wave of the COVID-19 pandemic. The results of the study revealed that as many as 1484 false reports were recorded, which caused confusion in society and fostered distrust in the competent institutions. The study also identified the main objectives of Russian propaganda in Lithuania as: to create scepticism among the population about EU and NATO membership, to neutralise critical thinking, to create a negative perception of the work of the country's institutions, and to create confusion between citizens and the public authorities. It was also noted that during the pandemic period, disinformation was directed against NATO and its troops in Lithuania, the European Union, the Ministry of Health and 5G communication technologies. Various propaganda techniques were used by propagandists to achieve and influence these objectives. It is evident that Russian propaganda is a threat to Lithuania's national security.

Key words: propaganda, disinformation, Russian propaganda actions, Lithuanian media, threats to national security, the case of the first wave of the COVID-19 pandemic.

AUTORIŲ LYDRAŠTIS

Autoriaus vardas, pavardė: Sandra Statkutė

Mokslo laipsnis ir vardas:

Darbo vieta ir pareigos: Generolo Romualdo Giedraičio bataliono I ugnies baterijos apsaugos ir amunicijos paruošimo būrio vadė

Autoriaus mokslinių interesų sritys: karo tarnybos problemos, karo sociologija

Telefonas ir el. pašto adresas: Sandra.Statkute@mil.lt

Autoriaus vardas, pavardė: Jūratė Guščinskienė

Mokslo laipsnis ir vardas: socialinių mokslų daktarė, docentė

Darbo vieta ir pareigos: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Strateginio valdymo katedros docentė

Autoriaus mokslinių interesų sritys: organizacijų sociologija, organizacijų komunikacija, aukštojo mokslo problemos ir kt.

Telefonas ir el. pašto adresas: jurate.guscinskiene@lka.lt

A COVER LETTER OF THE AUTHORS

Author name, surname: Sandra Statkutė

Science degree and name:

Workplace and position: General Romualdas Giedraitis Artillery Battalion, Platoon leader of the Security and Ammunition Preparation

Author's research interests: karinės tarnybos problemos, karo sociologija.

Telephone and e-mail address: Sandra.Statkute@mil.lt

Author name, surname: Jūratė Guščinskienė

Science degree and name: Assoc. Prof. Dr.

Workplace and position: General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, The Department of Strategic Management, Assoc. Prof.

Author's research interests: sociology of organizations, organizational communication, problems of higher education, etc.

Telephone and e-mail address: jurate.guscinskiene@lka.lt